

CZU: 159.93:[004.81:343.97]

CYBERBULLYING – VIOLENȚA ÎN ERA DIGITALĂ*Loredana-Raluca UNGUREANU, Gruia URSU**Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (România)*

Lucrarea de față reprezintă un prim demers de conștientizare cu privire la o dimensiune a violenței manifestate în special în rândul copiilor și tinerilor – *cyberbullying*, violența în spațiul virtual. În contextul erei digitale, al societății contemporane care se definește și redefinește continuu în acord cu evoluția tehnologiei, într-o lume care se construiește, se destramă și se reconstruiește permanent din spatele monitoarelor, în școala nativilor digitali care se formează cu pre-dilecție prin apel la oceanul de informații oferite prin acces la Internet, agresivitatea capătă proporții nebănuite cu efecte devastatoare. Primul pas în soluționarea problemei constă în recunoașterea sa, în definirea corectă a tuturor fațetelor sale, în identificarea factorilor declanșatori.

Cuvinte-cheie: *bullying, cyberbullying, comunicare online, socializare, violență, agresivitate.*

CYBERBULLYING – VIOLENCE IN THE DIGITAL ERA

This paper represents a first approach for raising the awareness regarding a dimension of violence manifested especially among children and youngsters – *cyberbullying*, violence in virtual environment. In the context of the digital era, of the contemporary society that defines and redefines itself constantly according to the technological evolution, in a world that builds itself, crumbles and rebuilds itself from behind the monitors, in a school of the digital natives that develop themselves especially by using the ocean of information offered through the Internet, the aggressiveness gets enormous proportions with devastating effects. The first step in solving the problem is to admit its existence, to define correctly all its aspects, to identify the triggers.

Keywords: *bullying, cyberbullying, online communication, socialising, violence aggressiveness.*

Introducere

Internetul a devenit parte a societății umane. Este prezent în fiecare zi, în viața a peste 2 miliarde de indivizi de pe această planetă. Este un mediu eminent social, în care oamenii trăiesc, relaționează, construiesc sisteme de comunicare, își exprimă sentimente, aderă la principii, la grupuri, învață, se schimbă și produc schimbări. Internetul are o caracteristică distinctă: construcția lui este una de natură artificială. Are reguli pe care puțini le cunosc, iar și mai puțini le înțeleg.

În plus, în ultimii ani asistăm la o explozie a activității site-urilor de socializare ca Facebook, Twitter ori LinkedIn. Acestea permit utilizatorilor să creeze profiluri online și să facă publice informații personale într-un sistem la care au acces zeci de milioane de oameni.

Lumea se schimbă. Pentru prima dată în istoria umanității, viteza de transmitere a datelor și informațiilor, precum și cea de absorbție a acestora de către un singur individ au atins cote la care nimeni nu se gândea în urmă cu 20-30 de ani. Chiar acum, în această secundă, 3 miliarde de oameni sunt conectați și interconectați la rețeaua mondială de Internet. În cifre absolute, asta ar însemna că 42% din populația globului este în legătură directă în timp real. Distanțele geografice nu mai există, iar relațiile sociale sunt într-o perpetuu transformare.

Un studiu [1] realizat de una dintre cele mai mari companii de profil din lume, GO-Gulf.com, relevă date uimitoare. Într-o singură lună, omenirea petrece online 35 de miliarde de ore. Adică, 3,995 de ani. Fiecare intrare pe Internet, fiecare pătrundere a unui individ în mediul online aduce cu sine și un transport de informații din lumea de afară în spațiul virtual. Documente încărcate, opinii exprimate pe forumuri, bloguri, în rețelele de socializare. Poze, articole, studii, dar și emoții, trăiri se adună într-un ocean imens de date. Este ca și cum întreaga conștiință umană și-a găsit un loc de depozitare la care are acces instant oricine.

Lumea nu a fost niciodată mai liberă. În același timp, nu a fost niciodată mai interdependentă și interconectată. Pentru mulți dintre indivizii erei digitale rețelele domină viața. Și nu numai că o domină, dar o modelează, inventează și construiesc o nouă societate, cu reguli noi, cu beneficii, dar și cu efecte perverse noi. Conectarea se realizează oriunde – la școală, la locul de muncă, acasă – printr-o multitudine de instrumente: calculatorul, telefonul, IPAD-ul, IPHONE-ul. Cele mai multe organizații au devenit, la rândul lor, dependente de comunicare prin intermediul Internetului. Când acesta cade, organizația pur și simplu nu mai funcționează.

Conform datelor statistice oferite de către Norton by Symantec [2] (una dintre cele mai mari companii de soft-uri de protecție din lume), în 2011 peste 430 de milioane de utilizatori ai Internetului au avut de suferit în urma atacurilor informatice, iar pierderile totale depășesc 114 miliarde de dolari. Franz-Stefan Gardy, conferențiar la EastWest Institute, a scris despre amploarea criminalității informatice într-un articol din *Huffington Post*:

Ceea ce majoritatea oamenilor nu realizează este că un criminal informatic nu trebuie să fie prea sofisticat ca să producă pagube majore. În prezent sunt o serie de companii private sau birouri guvernamentale care luptă împotriva acestui fenomen. Însă, numărul atacurilor, diversitatea acestora și imensitatea spațiului online fac ca orice control și acțiune de prevenire să fie cu efecte scăzute. De aceea, ar fi nevoie de o organizație echivalentă cu cea a Centrului Național de Prevenire, Control al Bolilor pentru a putea coordona o activitate de asemenea amploare [3].

Peter Grabosky și Russell Smith (2005) au identificat nouă tipuri de infracțiuni informatice [4]: hoții de servicii de telecomunicații; Internetul folosit ca instrument de comunicare pentru rețelele criminale; pirateria online; răspândirea de materiale cu caracter ofensator; evaziunea fiscală și spălarea de bani; fraude; interceptarea ilegală a comunicațiilor; terorismul electronic; fraudarea transferurilor electronice de bani.

În România nu există un studiu de acest gen care să clarifice modul și felul în care este folosit Internetul pentru comunicare, pe categorii de vârstă. Însă, la nivel subiectiv, se poate constata o pătrundere masivă a acestui instrument în rândul populației mai în vârstă. Una dintre cauzele principale care au dus adulții născuți înainte de 1970 către spațiul online este migrația cauzată de căutarea unui loc de muncă. Sute de mii de români au părăsit țara în căutarea unei surse mai bune de venit – în Italia, Spania, Anglia sau pe alte continente (Australia ori America de Nord). Distanțele au obligat la identificarea unei surse ieftine și accesibile de comunicare cu cei rămași acasă. Așa că, în ultimii ani, asistăm la o răspândire a utilizării Internetului. Oameni cu vârsta de 50-60 de ani, fie că au rămas acasă și doresc să comunice cu copiii plecați, fie că sunt la rândul lor plecați, au învățat să utilizeze soft-uri precum Yahoo Messenger, Skype ori e-mail-ul. Fenomenul nu este caracteristic doar celor ce provin din mediul urban. În zonele rurale, odată ce marile companii de Internet și-au extins distribuția și au apelat la sisteme de transmisie a datelor prin telefonie ori prin radio, românii au învățat să utilizeze, la un nivel minim, calculatorul și Internetul. Și, așa cum era de așteptat, puțini se limitează doar la instrumentele de comunicare enumerate mai sus. Ușor dar sigur, învață să navigheze în lumea online. Accesează site-uri, citesc presa online sau intră în comunitățile sociale gen Facebook.

Cu cât mai mulți sunt cei care utilizează Internetul, cu atât crește numărul celor care nu înțeleg legile după care acesta funcționează. Iar numărul victimelor este în continuă creștere, după cum susține și George Alin Popescu (2007) în cartea sa:

Studiile specialiștilor în sociologie sau ale psihiatrilor arată o constantă creștere a ceea ce se cheamă sindromul dependenței de Internet. Articole lungi și bine documentate umplu cu elocință pagini întregi de hârtie pentru a exprima îngrijorarea autorilor asupra fenomenului a cărui amploare se pare că a căpătat o valoare extremă [5].

Cea mai recentă teorie cu privire la efectele comunicării prin intermediul mediului online se axează pe interacțiunea dintre caracteristicile și funcțiile instrumentului de comunicare (în speță Internetul), pe de o parte, și scopurile și nevoile comunicatorilor, pe de altă parte, văzută în contextul social în care se produce [6]. Conform acestei teorii, interacțiunea pe Internet influențează și are efect asupra vieții sociale, dar acest efect diferă în funcție de contextul în care are loc comunicarea.

Bullying și Cyberbullying – delimitări conceptuale

Bullying-ul este un comportament agresiv intenționat ce implică un dezechilibru de putere (Nansel, Overpeck, Pilla, Simmons, Morton & Schimdt, 2001). Uneori acest dezechilibru este generat de diferențele în ceea ce privește forța fizică între copii, dar cel mai des este alimentat de diferențele în ceea ce privește statusul social la nivelul grupului (fie că e dobândit prin forțele proprii, fie că e transferat de la părinți).

Și tocmai pentru că există această inegalitate de forțe, victimei îi este extrem de dificil să se apere. Mai mult, agresiunea nu este singulară în timp, ci se caracterizează prin repetiție. Din păcate, de cele mai multe ori, situațiile de bullying sunt dificil de depistat. Ca și în alte cazuri de violență, care implică dezechilibru de forțe (violul, violența domestică), victima ascunde agresiunea fie de teamă, fie de rușine. Copiii agresati sau cei care sunt martorii unei agresiuni NU VORBESC despre asta [7].

Există mai multe clasificări ale tipurilor de *bullying*. Ne-am oprit asupra celei oficiale, oferită de US Departament of Health & Human Service. Conform www.stopbullying.gov, se remarcă trei categorii mari: 1) agresiunea verbală – a spune sau a scrie lucruri denigratoare despre o persoană; 2) *bullying* social – afectarea reputației sau relațiilor; 3) *bullying* fizic – agresiune directă.

Fenomenul de *bullying* este prezent la toate categoriile de vârstă și în aproape toate mediile sociale, dar se manifestă în special în rândul copiilor. *Bullying* poate schimba și influența definitiv dezvoltarea psihologică și emoțională a copilului. Copiii care sunt agresați pot intra în una dintre următoarele două categorii [8, p.30] – cei care sunt pasivi și obedienți și cei care sunt considerați victime provocatoare (în număr mult mai mic).

Stima de sine scăzută, anxietatea și depresia pot fi consecințe ale fenomenului de *bullying*, dar pot fi, în unele cazuri, factori provocatori. Cercetările au indicat faptul că acei copii care au aceste caracteristici sunt predispuși la a deveni victime (Cluver, Bowes, & Gardner 2010).

Într-o meta-analiză făcută de Clayton R. Cook de la Catedra de Psihologie a Universității din Whashington [9] s-a concluzionat că cel predispus la *bullying* este un copil care își internalizează problemele, are abilități sociale slabe, are convingeri negative despre propria persoană și are dificultăți în a rezolva diferitele probleme sociale.

Familia poate constitui, de asemenea, o variabilă care influențează predispoziția spre a fi o victimă. Conform aceluiași studiu, un copil are o probabilitate mai mare de a se confrunta cu fenomenul de *bullying* dacă familia este hiperprotectivă cu el, considerându-l o fire anxioasă și nesigură. Această tendință a familiei poate fi cauză, dar și consecință a agresiunii de tip *bullying*. La polul opus, dar cu aceleași efecte, se situează cazurile în care copilul este maltrat și agresat în interiorul familiei. Alte cercetări au încercat să facă legătură între copiii cu ADHD și gradul de risc de a fi supuși fenomenului. De exemplu, într-un studiu făcut pe 1315 copii din școlile generale din SUA (Unnever and Cornel, 2003), 14% din copii au declarat că iau medicamente pentru ADHD. Dintre aceștia, mai bine de o treime au mărturisit că sunt agresați de cel puțin 2-3 ori pe lună de către colegi, în timp ce 12% au fost agresori pentru alții de 2-3 ori pe lună. Un risc ridicat apare și în cazul copiilor cu autism sau alte disabilități, de natură fizică sau psihică.

În România, *bullying*-ul e mai mult subiect de presă. Asociația Telefonul Copilului a oferit o serie de date legate de acest fenomen în România raportat la cazurile sesizate la nivelul apelurilor telefonice preluate. Mai exact, în ghidul electronic *Împreună putem combate fenomenul BULLYING în 2 pași* publicat online pe site-ul Asociației: „În perioada octombrie 2011 - octombrie 2013, Asociația Telefonul Copilului a înregistrat un număr de 2.907 de cazuri de *bullying* în România. Conform informațiilor obținute prin intermediul Telefonului Copilului 116 111, fenomenul *bullying* este asociat următoarelor forme: *bullying* fizic – 45.72%, *bullying* verbal – 22.86%, *bullying* emoțional – 15.24%, *bullying* relațional – 14.28%, *bullying* online – 1.90%.

Printre efectele fenomenului *bullying* s-au înregistrat: depresii și tulburări de comportament (33.15%), excludere și dificultate în relaționare (29.78%), gânduri suicidale (15.17%), frică și anxietate (12.92%), criză de identitate (4.49%) și criză de singurătate (4.49%). Victimele fenomenului *bullying* au fost în principal adolescenți (fete 12-17 ani – 28.58%, băieți 12-17 ani – 57.14%), dar și preadolescenți (fete 8-11 ani – 6.67%, băieți 8-11 ani – 7.61%).”

Transpunerea agresiunii în mediu virtual determină transformarea fenomenului în *cyberbullying*. *Bullying*-ul își păstrează esența, însă modul în care se desfășoară, instrumentele prin care se propagă, efectele sunt particularizate „digital”.

Robert S.Tokunaga definește *cyberbullying*-ul drept „folosirea tehnologiei și a mediului online de indivizi sau grupuri de indivizi care, în mod repetat și ostil, trimit mesaje agresive cu intenția de a umili și a face rău altor persoane” [10]. N.Willard susține că *cyberbullying*-ul înseamnă „să trimiți sau să postezi texte ori imagini cu caracter defăimător folosind Internetul sau alte canale electronice de comunicare” [11].

Sameer Hinduja și Justin W.Patchin [12] au identificat 5 trăsături distincte care fac diferența dintre *bullying*-ul tradițional și cel din spațiul digital: anonimatul și pseudonimele; dezinhibiția; dezindividualizarea; lipsa controlului și supervizării; viralitatea.

Formele pe care le poate lua *cyberbullying*-ul sunt modelate după însușirile mediului digital. Dispare complet agresiunea fizică, însă sunt exacerbate celelalte aspecte prin: răspândirea de zvonuri; *flaming* – comentarii instigatoare; postări de poze și materiale video; capturile, comentariile și mesajele; furtul de identitate; *cyberstalking* (o formă de hărțuire electronică care se manifestă prin transmiterea de mesaje cu caracter jignitor și cu scopul de a face rău); divulgarea discuțiilor private.

Fenomenul de *cyberbullying* în 3 licee din Iași (studiu)

Contextul cercetării

Conform ultimelor date statistice oferite de compania Akamai, unul dintre liderii mondiali în soluții online, România se află în topul țărilor cu cel mai rapid acces la Internet. Cu toate acestea, situația este paradoxală. Spre deosebire de cifrele foarte mari din Uniunea Europeană, în România doar 61,6% dintre români cu vârsta între 16 și 74 de ani au folosit vreodată calculatorul, potrivit datelor Institutului Național de Statistică [13].

Aceleași date relevă faptul că, din totalul gospodăriilor din România, mai mult de jumătate (54,4%) au acces la rețeaua de Internet acasă, majoritatea (70,9%) dintre acestea concentrându-se în mediul urban. Se poate observa o discrepanță foarte mare între mediul rural și cel urban. În mediul rural însă, cifrele sunt diferite când se discută de tineri. Chiar și la persoanele tinere, cu vârste cuprinse între 16 și 34 ani, care trăiesc în localități rurale, ponderea celor care nu utilizează calculatorul este de 22,7%. Cu alte cuvinte, tinerii, indiferent de zona de rezidență, folosesc calculatorul în număr foarte mare și, implicit, Internetul.

Cercetări anterioare

Mediul virtual reprezintă o parte importantă a vieții tinerilor și copiilor. Timpul petrecut pe Internet și pe dispozitivele electronice este din ce în ce mai mare. Relațiile tradiționale au migrat în lumea digitală și s-au adaptat la noile condiții. Relevante în acest sens sunt și datele obținute de studiul făcut de Asociația Salvați Copiii [14], conform cărora numărul copiilor care au reclamat fenomenul de *cyberbullying* a crescut cu 13% față de datele obținute într-un studiu similar realizat cu 5 ani în urmă. Un alt studiu, care a vizat fenomenul de *bullying* în România [15], realizat de Asociația Telefonul Copilului, prezintă date și mai îngrijorătoare. Colectarea datelor a avut loc în perioada martie – iunie 2014, pe un eșantion de 2000 de elevi. Conform acestuia, 46,15% din cei intervievați au declarat că au fost victime ale fenomenului de *bullying*. Dintre aceștia, 53% au fost fete. 30% din respondenți au mărturisit că au fost victime ale agresiunilor în fiecare zi/în fiecare săptămână, ceea ce indică amploarea fenomenului. Procentul cel mai mare, pe categorii de vârstă, este cel aferent grupei de 16-19 ani, cu 39%. Din numărul total al celor intervievați, aproape 45% au declarat că au fost agresați online sau pe telefonul mobil. În același timp, 52,2% au declarat că agresorii digitali provin din rândul colegilor, ceea ce demonstrează că, deși fenomenul se prefigurează în afara școlii, principalii agresori sunt aceiași ca în *bullying*-ul clasic.

La nivel mondial, unul dintre primele studii în privința *cyberbullying*-ului a fost realizat în 2002 de către NCH (National Children's Home) din Marea Britanie și s-a concentrat în special pe mesajele telefonice sau online. Rezultatele au relevat faptul că 1 din 4 copii cu vârsta între 11 și 19 ani a fost amenințat sau agresat pe cale digitală. Dintre aceștia, mai bine de o treime nu au povestit nimănui de aceste agresiuni. Aceeași organizație a condus un alt studiu în 2005, pe un eșantion de 770 de persoane cu vârsta între 11 și 19 ani. Conform acestuia, 20% din cei intervievați au declarat că au fost agresați virtual prin diverse canale, 14% prin text, 5% în camerele de chat și 4% prin email. Asta în condițiile în care Social Media era la început și facebook abia își făcea loc pe piață.

Unul dintre cele mai recente studii, realizat în februarie 2015 de Sameer Hinduja și Justin V. Patchin pe un eșantion de 415 copii cu vârsta cuprinsă între 11 și 15 ani, de la școlile generale din Midwestern (Statele Unite ale Americii), relevă date mai aproape de realitatea erei digitale. Rezultatele, publicate pe site-ul <http://cyberbullying.us/>, arată că mai bine de 34% din cei intervievați au trăit o experiență de *cyberbullying*. Dintre tipurile de *cyberbullying* se evidențiază comentariile răutăcioase cu aproape 20% și răspândirea de zvonuri cu peste 15%.

Scopul cercetării

Prezenta anchetă pe bază de chestionar are ca scop conturarea unei imagini asupra fenomenului de *cyberbullying* și asupra nivelului de conștientizare a acestuia de către tinerii aflați în grupul de vârstă 14-18 ani, de la 3 licee din Iași.

Structura chestionarului ne-a permis analiza răspunsurilor în acord cu mai multe dimensiuni care conturează obiectivele și ipotezele studiului. Pentru a măsura gradul de impact al fenomenului de *cyberbullying* la nivelul grupului de vârstă 14-18 ani a fost elaborat un set de indicatori care să acopere cele 4 dimensiuni date de definiție: utilizarea comunicării digitale, comportament/act agresiv, repetitivitate, perioadă lungă de timp și inegalitate de putere. La acestea am adăugat și dimensiunea de conștientizare a fenomenului.

Lotul de cercetare

La completarea chestionarului au participat 89 de elevi cu vârsta cuprinsă între 15 și 18 ani de la 3 licee din Iași (Liceul Tehnologic de Mecatronică și Automatizări, Colegiul Tehnic de Electronică și Telecomunicații G.Mârzescu, Colegiul Național C.Negruzzi).

Operaționalizarea conceptelor

Bullying = un act sau comportament agresiv intenționat comis de un grup sau de un individ în mod repetat într-o perioadă de timp împotriva unei persoane care nu se poate apăra singură.

Cyberbullying = o formă de agresiune în care se folosesc metodele digitale de comunicare.

Victimă bullying/cyberbullying = persoană care resimte efectele actelor sau comportamentelor agresive în spațiu real/virtual.

Agresor bullying/cyberbullying = persoană care adoptă acte sau comportamente agresive în spațiu real/virtual.

Intensitatea agresiunii = frecvența și durata de manifestare a fenomenului.

Instrument și procedură

Instrumentul cercetării a fost un chestionar cu 18 întrebări și 3 itemi de identificare (vârstă, sex și unitatea de învățământ). Instrumentul a inclus: întrebări închise cu alegere multiplă, semideschise și deschise. Prima parte a chestionarului a vizat frecvența și scopul utilizării Internetului. A doua parte a vizat frecvența evenimentelor de *cyberbullying* cu care respondentul s-a confruntat, fie din postura de victimă, fie din postura de agresor. A treia parte a vizat spațiul de desfășurare a evenimentului, durata, numărul de persoane și genul agresorilor. Ultima parte a vizat conștientizarea fenomenului, dacă a comunicat agresiunea, atitudinea în fața agresiunii și soluții propuse. Timpul de completare a chestionarului a fost de 15-20 de minute.

Chestionarul a fost însoțit de un text scurt și clarificator, în care a fost precizat scopul cercetării, au fost definite conceptele de *bullying* și cel de *cyberbullying*, alături de explicarea și descrierea fenomenului de agresiune virtuală.

Analiza rezultatelor

A. Utilizarea comunicării digitale

Primele două întrebări ale chestionarului au vizat utilizarea instrumentelor digitale și frecvența utilizării Internetului. Cu precizarea că rezultatele studiului nu pot fi extrapolate și nu sunt folosite decât pentru a explica fenomenul în cadrul grupului de cercetare, prezentăm mai jos, în tabel, datele obținute.

Tabelul 1

Modalitatea de conectare la Internet (N=89)

Cum accesezi Internetul?	Smartphone	Laptop/calculator personal	Sala de Internet	Laptop/calculator/ smartphone rude/ prieteni	Nu accesez
	80,9%	46,1%	9%	3%	2,2%

La întrebarea de mai sus, în care au fost folosiți itemi cu alegere multiplă, se poate observa că, în proporție de 80,9%, tinerii chestionați au smartphone personal de pe care accesează Internetul. Mai puțin de jumătate au laptop sau calculator personal.

Tabelul 2

Frecvența de utilizare a Internetului (N=89)

Cât de des folosești Internetul?	Zilnic	De câteva ori pe săptămână	De câteva ori pe lună	Nu folosesc
	77,5%	20,2%	-	2,2%

În privința frecvenței de accesare a Internetului, datele relevă că peste 77% din tinerii chestionați petrec timp în fiecare zi în mediul digital, în timp ce un procent neînsemnat nu accesează world wide web.

Tabelul 3

Scopul utilizării Internetului (N=89)

Cu ce scop utilizezi Internetul?	Căutare informații	Cumpărare / plăți	Citire presă	Jocuri / multimedia	Email / chat / social media	Descărcare softuri	Anunțuri
	56%	27%	25%	62%	54%	52%	6%

În privința scopului accesării Internetului, întrebarea cu alegere multiplă de mai sus arată că respondenții folosesc timpul petrecut online pentru jocuri și multimedia, mai bine de jumătate pentru email/chat sau social media, în timp ce un procent apropiat de tineri accesează spațiul virtual pentru căutare de informații diverse.

B. Contactul cu fenomenul de bullying/ cyberbullying (în școală/în afara școlii)

Pe baza răspunsurilor obținute la cea de-a doua parte a chestionarului, am realizat comparații cu privire la repetitivitatea fenomenului de *bullying* și *cyberbullying*. Pentru *cyberbullying* am încercat să aflăm date cu privire la producerea fenomenului atât în cadrul școlii, cât și în afara acesteia.

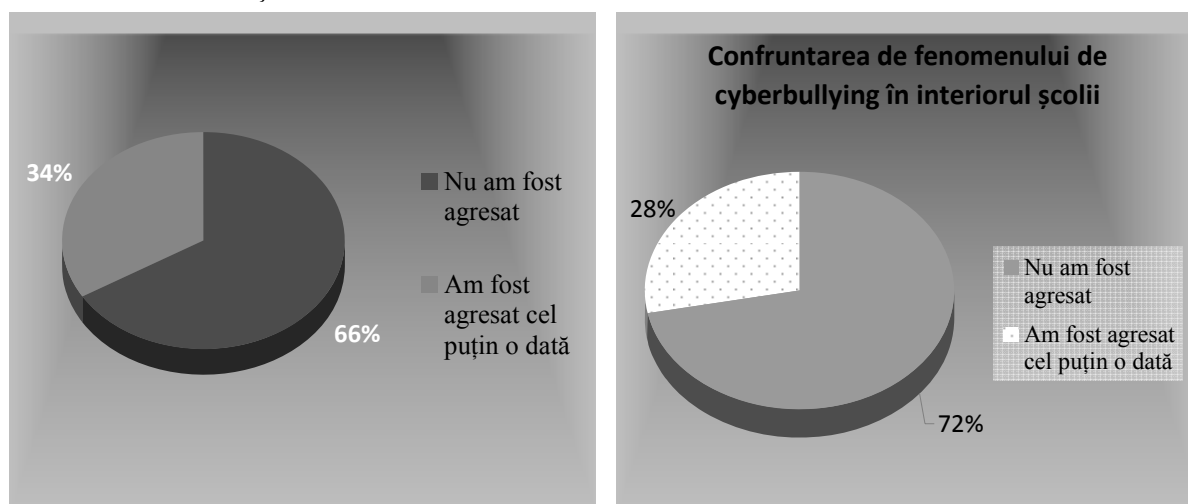
Tabelul de mai jos relevă răspunsurile date de cei 89 de respondenți.

Tabelul 4

Procentele respondenților care s-au confruntat cu fenomenul de bullying și cyberbullying la școală și în afara școlii (total N=89)

	Ai fost agresat la școală?	Ai fost agresat virtual la școală?	Ai fost agresat virtual în afara școlii?
Nu am fost agresat	66,3%	71,9%	69,7%
O dată sau de două ori	15,7%	11,2%	16,9%
De 2 sau 3 ori pe lună	11,2%	13,5%	13,5%
O dată pe săptămână	2,2%	3,4%	-
De câteva ori pe săptămână	4,5%	-	-

După cum se observă din datele de mai sus, incidența fenomenului de *bullying* și cel de *cyberbullying* este mai ridicată în interiorul școlii.

După cum se observă, în privința agresiunilor de orice tip, 34% din cei care au răspuns la chestionar au declarat că s-au confruntat cu acest fenomen cel puțin o dată. De remarcat că 1 din 5 elevi a mărturisit că agresiunile sunt constante (pentru 11,2% de două-trei ori pe lună, pentru 2,2% o dată pe săptămână, în timp ce pentru 4,5% – de câteva ori pe săptămână). În cazul agresiunilor virtuale cifrele diferă puțin, în sensul că aproape 72% au declarat că nu se confruntă cu acest fenomen. Aproape 28% din cei intervievați au fost agresați cel puțin o dată în spațiul virtual (11,2% o dată sau de două ori, 13,5% de două-trei ori pe lună, iar 3,4% o dată pe săptămână).

C. Inegalitatea de putere (postura de victimă/agresor)

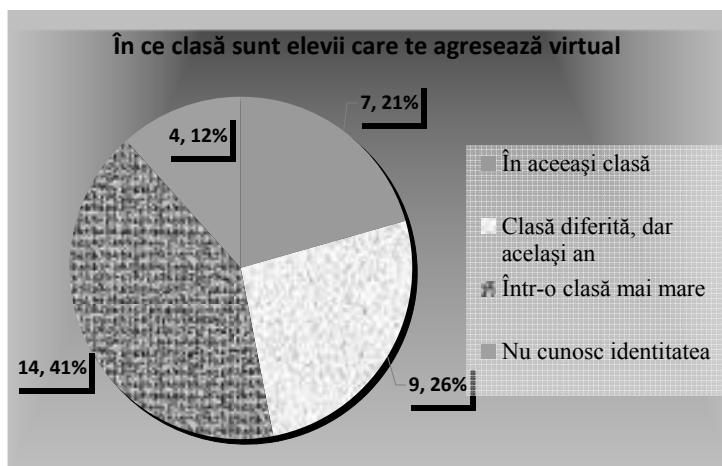
Cercetarea a urmărit să releve date și cu privire la posibila postură de agresor a respondenților. Conform răspunsurilor date, aproximativ 17% din numărul celor chestionați au declarat că au lansat agresiuni virtuale cel puțin o dată în interiorul școlii, în timp ce 24% din ei au fost inițiatorii fenomenului de *cyberbullying* în afara școlii. Tabelul de mai jos oferă procentele în urma analizei frecvențelor în acest caz.

Tabelul 5

Procentele respondenților care sau inițiat fenomenul de cyberbullying la școală și în afara școlii (total N=89)

	Ai agresat virtual la școală?	Ai agresat virtual în afara școlii?
Nu am agresat	83%	75%
O dată sau de două ori	13,5%	17%
De 2 sau 3 ori pe lună	-	4,5%
O dată pe săptămână	2,2%	2,2%
De câteva ori pe săptămână	1,1%	1,1%

În privința provenienței agresorilor, conform răspunsurilor oferite de respondenți, cea mai mare parte provine din școală: 21% au mărturisit că agresorii sunt din aceeași clasă, 26% – dintr-o clasă diferită, dar din același an, 41% – dintr-o clasă mai mare, în timp ce 12% au declarat că nu cunosc identitatea agresorului. Graficul următor exprimă răspunsurile date:

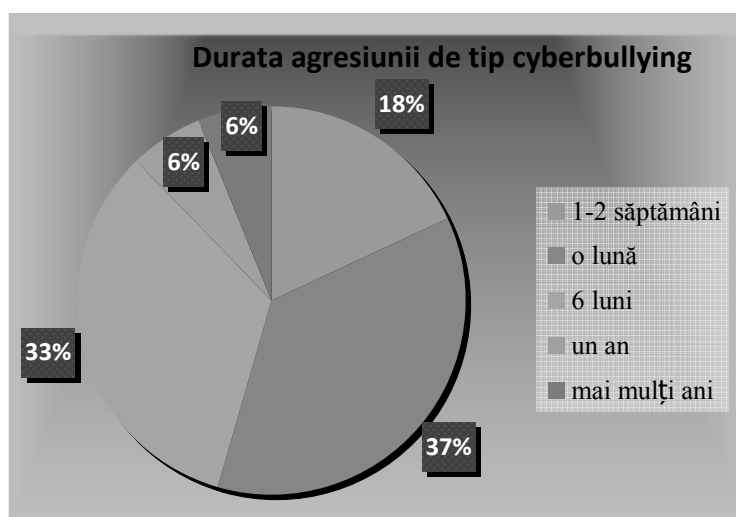

În privința genului agresorului, se remarcă faptul că 67% din respondenții care au mărturisit că au fost agresați virtual au declarat că agresorul a fost un băiat sau mai mulți băieți, în timp ce 8% au declarat că au fost agresați virtual de o fată. Restul au declarat că au fost agresați de grupuri mixte sau nu cunosc agresorul.

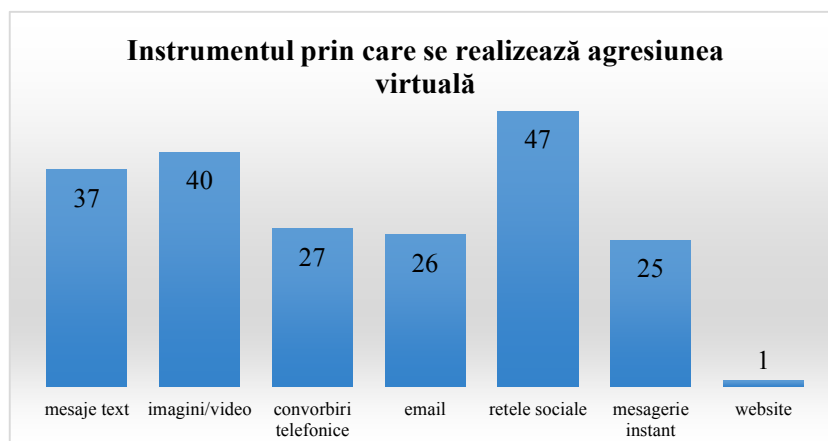
În privința numărului agresorilor, în 63% din cazurile reclamate a fost o singură persoană, în timp ce 33% au declarat că agresiunea a fost făcută de mai multe persoane.

Intensitatea agresiunii

În privința timpului agresiunii, aproape 70% din persoanele care au declarat că sunt victime ale *cyberbullying*-ului au mărturisit că agresiunea durează de o lună sau de mai mult de 6 luni.

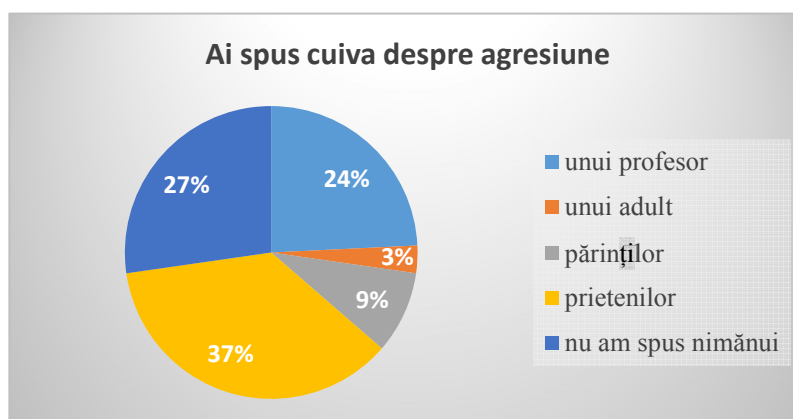

În privința canalelor de agresiune virtuală, se poate observa o dominație a rețelelor sociale și a imaginilor/materialelor video. Mesajele text și emailul sunt folosite la o scară asemănătoare, în timp ce atacurile lansate prin site-urile web sunt aproape inexistente.

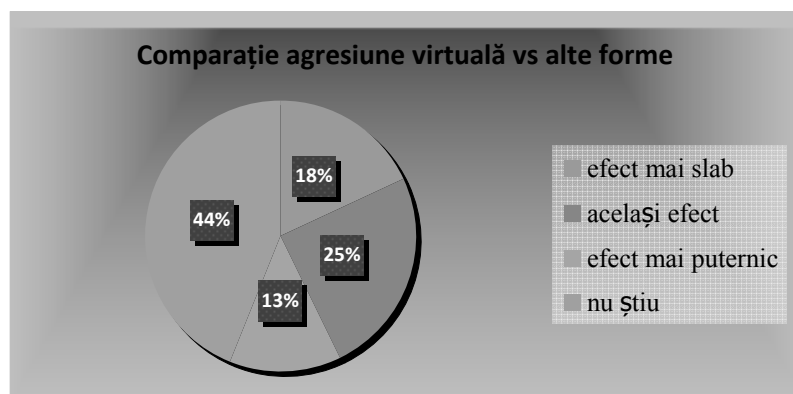

Gradul de conștientizare a fenomenului

Ultima parte a chestionarului a vizat dimensiunea de conștientizare a fenomenului de *cyberbullying*. Din datele colectate se poate observa că cea mai mare parte a persoanelor care au mărturisit că au fost agresate virtual au povestit despre acest lucru prietenilor. Datele relevă un procent de 37% în acest sens, în timp ce 27% au declarat că nu au spus nimănui despre agresiune.

În privința efectului agresiunilor de tip *cyberbullying*, 44% din subiecți nu au știut ce să răspundă; 25% consideră că efectul este similar fenomenului de *bullying*, în timp ce 13% consideră că impactul e mai puternic asupra victimei.

În privința soluțiilor care stau la îndemâna victimei, 59% din subiecți consideră că ignorarea agresiunilor e cea mai bună. O treime recomandă discuția cu un adult, în timp ce 5% susțin ca soluție riposta.

Interpretarea rezultatelor

Utilizarea digital media

Conform datelor obținute în urma aplicării chestionarului, se poate observa o rată foarte mare în privința utilizării telefoanelor smart ca mijloc electronic de comunicare. Peste 80% din tineri au declarat că dețin asemenea dispozitive, ceea ce le permite o mobilitate foarte mare în privința accesării Internetului. Acest fapt este susținut și de rezultatele cu privire la frecvența de utilizare a Internetului, peste 77% din subiecți declarând că accesează rețeaua de comunicare digitală în fiecare zi. Scopul accesării, conform datelor, ar fi în primul rând pentru jocuri și multimedia – 62%, în timp ce peste 50% folosesc Internetul pentru comunicare prin email sau site-urile de socializare.

Aceste date se corelează și cu canalele prin care se realizează agresiunea virtuală. Astfel, conform rezultatelor obținute, cele mai multe atacuri sunt lansate prin intermediul rețelelor de socializare, cu ajutorul imaginilor și înregistrărilor video. Rezultatele sunt asemănătoare cu cele din studiul realizat în 2013 de Asociația Salvați Copiii (studiul a fost realizat pe un eșantion de 1214 copii cu vârsta între 7 și 18 ani), conform căruia aproape 50% din atacuri au fost lansate prin intermediul imaginilor sau al mesajelor pe rețelele de socializare.

Frecvența bullying-ului și a cyberbullying-ului

O parte însemnată din subiecții chestionați în contextul cercetării (34%) au declarat că s-au confruntat cu fenomenul de *bullying* la nivelul școlii. Rezultatele sunt puțin mai mici față de studiul realizat în 2013 de Asociația Salvați Copiii: 47% din copii din mediul urban au declarat că au fost victime ale fenomenului. În cadrul studiului de mai sus, rata de incidență a *cyberbullying*-ului, cu 38%, se apropie de rezultatele anchetei făcute de Salvați Copiii, care a arătat o incidență de 43% din totalul cazurilor chestionate.

Inegalitatea de putere

Peste 40% din copiii care s-au declarat victime ale *cyberbullying*-ului au declarat că agresorii provin din clase mai mari. Acest fapt susține conceptul de inegalitate de putere care apare atât în definiția *bullying*-ului, cât și în cea a *cyberbullying*-ului. De remarcat și cele 17% care au precizat că nu cunosc identitatea agresorului – o altă caracteristică specifică agresiunii în mediul online. Un alt aspect important e legat de genul agresorului. În 67% din cazuri subiecții au declarat că agresorul este un băiat. Prin comparație, au indicat persoane de gen feminin doar în 8% din cazuri.

Gradul de conștientizare

În privința conștientizării fenomenului de *cyberbullying* și implicațiile acestuia, cifrele obținute în urma cercetării arată o reținere a victimelor de a povesti altor persoane. Aproape o treime țin ascunsă agresiunea, în timp ce 33% au comunicat-o prietenilor. Prezența adulților este destul de scăzută, doar 9% din cei chestionați susțin că au povestit părinților. Asta în condițiile în care, la nivel de soluție, 33% din aceștia consideră că discuția cu un adult poate fi utilă pentru stoparea fenomenului. Un procent aproape dublu (59%) recomandă ignorarea, în timp ce 5% susțin că riposta e cea mai bună metodă de stopare a agresiunii virtuale. În același timp, 44% din cei intervievați au declarat că nu știu dacă *cyberbullying*-ul are un efect diferit față de celelalte forme de agresiune.

Concluziile cercetării

Cercetarea de față are doar rol explorator, iar rezultatele nu pot fi extrapolate. Concluziile cercetării sunt valabile doar pentru grupul studiat. Totuși, se poate observa prezența fenomenului de *cyberbullying*, impactul fiind comparabil cu cel al cercetărilor făcute până în acest moment. La acest capitol, din documentările realizate, putem spune că pentru spațiul românesc fenomenul nu a fost analizat în profunzime. Sunt două-trei menționări tangențiale în cadrul unor studii făcute în special cu privire la folosirea Internetului. De aceea, nu există un punct de reper științific fundamentat pentru a putea trage concluzii clare. La nivel internațional, în special în Occident, fenomenului de *cyberbullying* i-au fost dedicate studii complexe. Însă, considerăm că nu putem interpreta rezultatele și în cheia societății românești, existând o diversitate de factori care pot influența. Spre exemplu, în România există o discrepanță mare cu privire la accesul la Internet între mediul urban și cel rural, ceea ce împarte practic societatea în două.

Direcții viitoare

Au fost câteva aspecte care au îngreunat derularea cercetării. Cel mai important a fost necunoașterea termenilor *bullying* și *cyberbullying*. La începutul chestionarului am oferit o explicație succintă a acestora, însă nu putem garanta că subiecții au înțeles întru totul și corect conceptele. Un alt aspect ține de limitele resurselor.

Chestionarul a fost aplicat doar la trei școli din mediul urban, din Iași, lăsând complet descoperit mediul rural. În plus, a fost aplicat doar copiilor cu vârsta între 15 și 18 ani, nefiind cercetat fenomenul la nivel de gimnaziu sau de școală primară.

Concluzii

Studiul nostru dovedește faptul că *cyberbullying* există și este recunoscut de către subiecții incluși în cercetare, însă pentru a dovedi impactul lui la scară globală sunt necesare demersuri aprofundate. La o primă analiză, fenomenul păstrează caracteristicile evidențiate în cercetările similare realizate în alte țări. Ne propunem o continuare a demersului investigativ prin:

- ✓ Aplicarea chestionarului unui număr mult mai mare de subiecți cu respectarea pașilor caracteristici.
- ✓ Aplicarea chestionarului în mijlocul anului școlar pentru a surprinde din plin relațiile dintre copii.
- ✓ Reconstrucția chestionarului pentru a surprinde mai bine aspectele esențiale ale fenomenului.
- ✓ Aprofundarea studiului pe diferențele de gen, vârstă și mediu de proveniență.

Referințe:

1. *The Dubai website design team*. Studiu realizat folosind datele oferite de www.comscore.com, [nielsen.com](http://www.nielsen.com), [tnsdigitallife.com](http://www.tnsdigitallife.com), [pewinternet.com](http://www.pewinternet.com), accesat în mai 2015. www.go-gulf.com.
2. CYBER CRIME Report for 2011. www.symantec.com.
3. GADY, F.-S. *Statistics and the 'Cyber Crime Epidemic*. Huffington Post, 2011 (accesat în mai 2015).
4. GRABOSKY, P., SMITH, R. *Crime in the Digital Age*. Editura Sage, 2005, citat de Australian Institute of Criminology.
5. POPESCU, G.A. *Internetul, o istorie deja?* Bucuresti: Teora, 2007, p.50.
6. BARG, J.A., McKENNA, K.Y.A. The internet and the Social Life. In: *Annual Review of Psychology*, vol. 55, 2004. 579 p.
7. KOWALSKI, R.M., LIMBER, S.P., AGATSTON, P.W. *Cyberbullying: Bullying in the Digital Age*. Ed. a 2-a. Editura Wiley-Blackwell, 2012, p.19.
8. Ibidem.
9. COOK, C.R. *Predictors of Bullying and Victimization in Childhood and Adolescence: A Meta-analytic Investigation*, School Psychology Quarterly 2010, American Psychological Association 2010, vol.25, no2, p.65-83.
10. TOKUNAGA, R.S. *Following You Home from School: A Critical Review and Synthesis of Research on Cyberbullying Victimization*, www.sciencedirect.com.
11. WILLARD, N.E. The Authority and Responsibility of School Officials in Responding to Cyberbullying. In: *Journal of Adolescent Health*, 2007, vol.41, p.64-65.
12. HINDUJA, S., PATCHIN, J.W. *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. Ed. a 2-a. Australia: Corwin, 2014, p.45.
13. Institutul Național de Statistică. *Accesul populației la tehnologia informațiilor și comunicațiilor în anul 2014*. Comunicat de presă Nr.283 din 28 noiembrie 2014.
14. Asociația Salvați Copiii. *Studiu privind utilizarea Internetului în familie*. București, 2015.
15. Asociația Telefonul Copilului. *Fenomenul bullying în unitățile de învățământ din România*. 27 noiembrie 2014.

Prezentat la 12.12.2016